

JÕUDLUSKONTROLL

Jõudluskontrollist Põhja-Ameerikas

Kaivo Ilves

Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Eelmisel ICARi konverentsil tutvustasid erinevad Põhja-Ameerika jõudluskontrolli organisatsioonid oma kogemusi. Selle aasta Ameerika Ühendriikide konverentsi ühildasime õppereisiga jõudluskontrolli organisatsioonidesse juuniku keskkel. Nädala jooksul külastasime kolme organisatsiooni – *CanWest DHI* Kanadas; *NorthStar Cooperative* Michigani osariigis ning *AgSource Cooperative Services* Wisconsinis osariigis Ameerika Ühendriikides. Neile lisaks vaatasime ka nelja piimafarmi Kanadas, ülikooli katsefarmi Michigani ja ühte piimafarmi Wisconsinis osariigis.

Kanadas on 10 400 piimatootja 715 000 lehma kohta kaks jõudluskontrolli organisatsiooni, 6 piimalaborit ja üks andmetöötluskeskus. Kliendid jagunevad kahe jõudluskontrolli organisatsiooni vahel peamiselt emakeele järgi. *CanWest DHI* teenindab inglise keelt ja *Valacta* prantsuse keelt kõnelevaid piimatootjaid.

Ameerika Ühendriikides on üle 26 000 piimatootja ja ligi 4,5 miljoni lehma kohta 27 jõudluskontrolli organisatsiooni, 49 piimalaborit (ainult 29 määravad ka karbamiidisisaldust piimas) ning 4 andmetöötluskeskust. Lisaks inglise keelele on sealsetes organisatsioonides väga olulisel kohal ka hispaania keel.

Jõudluskontrolli areng on nendes riikides pikkade traditsioonidega. USAs alustati jõudluskontrolliga juba 1883. ja Kanadas 1911. aastal. Mõlemas riigis on toimunud paljude väikeste jõudluskontrolli organisatsioonide liitumine suuremaks ja tugevamaks. Juba aastaid ei toeta ühtegi külastatud organisatsiooni riik. Kanadas saab mingil määral riigilt raha teine, peamiselt prantsusekeelseid piimatootjaid teenindav organisatsioon, mida me ei külastanud. Varem kehtis Ameerika Ühendriikides seadus, mis ei lubanud ühe osariigi jõudluskontrolli organisatsioonil teistes osariikides oma teenust pakkuda. Nüüd pakub Wisconsinis osariigis asuv *AgSource* oma teenuseid ka Minnesota, Illinois, Iowa ja Idaho osariigis ning Michigani osariigis asuv *NorthStar Cooperative* Wisconsinis, Ohio ja Indiana osariigis.

Kui võrrelda külastatud organisatsioone Jõudluskontrolli Keskusega Eestis, on nii erinevusi kui sarnasusi. Kõige olulisemaks erinevuseks võib pidada omandivormi. Kui Eestis on see riiklik ettevõtte, siis Ameerikas, nagu ka Lääne-Euroopa riikides, on jõudluskontrolli organisatsioonid ühistuna loomapidaja omanduses.

Eestis oleme me seotud nii veiste (piima- ja lihavede), sigade, lammaste, hobuste kui ka kitsede jõudluskontrolliga, kuid sealsed organisatsioonid tegelevad ainult piimavedestega. Erand on *AgSource*, kes on laiendanud oluliselt oma labori teenuseid, kus lisaks piimaproovidele

tehakse erinevaid analüüse alates mullast ja veest ning lõpetades sõnnikuga.

Ameerika Ühendriikides külastatud organisatsioonid tegelevad lisaks piimavede jõudluskontrollile erinevate tütarettevõtete kaudu ka teiste valdkondadega, nagu näiteks kunstliku seemendusega (Eestiski tuntud CRI ja *Select Sires*), elusloomade müügi vahendamisega ja laboriteenustega. *CanWest DHI* Kanadas tegeles ainult jõudluskontrolliga.

Oluliseks erinevuseks Eesti ja Ameerika organisatsioonide vahel on see, et Jõudluskontrolli Keskus omab nn andmebaasi ja -töötluskeskust, kuid külastatud organisatsioonidest oli ainult *AgSource* andmebaasi omanik. Kanadas on kaks jõudluskontrolli organisatsiooni koos loonud andmetöötluskeskuse, kus toimub andmete töötlemine mõlemale organisatsioonile. *NorthStar Cooperative* saadab andmed USA suurimasse andmetöötluskeskusesse, kes pakub oma teenust paljudele USA jõudluskontrolli organisatsioonidele. Siinkohal tuleb tõdeda, et andmebaasi omav *AgSource* pakub oma klientidele oluliselt rohkem erinevaid trükiseid, kus on andmeid ka statistiliselt töödeldud.

Eesti omapäraks andmetöötluse valdkonnas on see, et meie teeme ka geneetilist hindamist. Nii USAs kui ka Kanadas on selleks omakorda eraldi keskus. Kui Eestis on jõudluskontrolli läbiviimisel kasutusel ainult B-meetod, mis tähendab, et jõudlusandmete kogumisega ja piimaproovi võtmisega tegeleb loomapidaja või tema poolt volitatud isik, siis Ameerikas on kasutusel A-meetod, mis tähendab seda, et kõikide jõudlusandmete kogumisega ja piimaproovide võtmisega tegeleb jõudluskontrolli organisatsiooni assistent. Et kahel külastatud organisatsioonil polnud ka andmebaasi ja -töötlust, siis teenuseks ongi peamiselt jõudlusandmete edastamine ja piimaproovide võtmine. Aktiivselt otsitakse muid võimalusi. Lisaks rasva-, valgu- ja karbamiidisisaldusele ning somaatiliste rak-

Foto 1. *CanWest DHI* teeninduspiirkonna ajavööndid (K. Ilves)

Foto 2. *CanWest DHI* tegevjuht ja ICARi president Neil Petreny (K. Ilves)

Foto 3. Jõudluskontrolli keskuse delegatsioon *AgSource Cooperative Services* peahoone ees (K. Ilves)

kude arvule piimas uuritakse loomadel esinevat paratuberkuloosi ja leukoosi.

Konkurents erinevate jõudluskontrolli organisatsioonide vahel on tihe ja oluline on kasumit teenida, mistõttu tegeldakse aktiivselt teenuste arendamisega. Kui *CanWest DHI* pakkus varem oma klientidele 5 erinevat jõudluskontrolli meetodit, siis praegu juba 55. Eestis on kasutusel 4 meetodit: standardkontroll-lüps, vahelduv kontroll-lüps, lihtsustatud meetod kolmekordsel lüpsil ning kontroll-lüps lüpsirobotiga, viiendana võiks lisada mittelepingulistele klientidele tehtavad piimaanalüüsid. Kolleegid mõlemast riigist tunnistasid, et aastaid tagasi oli neil rohkem reegleid, mille täitmist nõuti. Tänapäeval on jõudluskontroll muutunud oma olemuselt rohkem teenuseks.

Eestis teeme esimesi samme elektrooniliste märkide ja pihuarvutite kasutamisel. Elektrooniline kõrvamärk on sealsetel lehmadel juba väga tavaline. Pihuarvutit ei õnnestunud meil kahjuks küll ühegi karja praktikas näha, kuigi konverentsil tutvustati erinevaid mudeleid ja tarkvaralahendusi.

Mille üle me võiksim Eestis uhked olla? Eelkõige oma piimatootjate üle, sest üheski farmis ei tekkinud mingit üllatusmomenti. Veel meie veisekasvatuse organiseerituse üle, sest meie veised on üheselt identifitseeritud ja märgistatud ametlike kollaste kõrvamärkidega, jõudluskontrollis ja tõuraamatus olevate loomade suure osakaalu üle. Seal oli väga palju nn tootmiskarju, kelle kohta puuduvad igasugused andmed. Loomulikult saime ka seekord uhkust tunda Eesti internetiseerimise üle.

Ameerikas kasutatakse karja majandamiseks peamiselt *DairyComp 305* tarkvara, mis on paljude aastate jooksul väga suuremastaapseks arendatud. Tema oluliseks puuduseks on see, et ta on kliendi arvuti tarkvara ja kõiki andmeid tuleb eraldi andmetöötluskeskusesse saata või siis töödeldud andmeid programmi maha laadida. Kui tutvustasime Eestis Internetis töötavat programmi Vissuke ning näitasime, et programmi on võimalik ka nende kontoris realselt kasutada, siis meie võõrustajate üllatus oli suur.

Mis on Eesti süsteemi head küljed ja tugevused? Esmalt jõudluskontrolli suur osakaal. Kui loomade arv oleks väiksem, muutuks geneetilise hindamise läbiviimine kee-

rulisemaks ja loomulikult kallineks ka loomühiku teenusehind. Võrreldes Kanadaga on meie tugevus Eesti geograafiline väiksus. *CanWest DHI* töötab viies erinevas ajatsoonis, mis tähendab erinevate piirkondade ajavahet kuni 5 tundi, ja pikad vahemaad, eriti põhja pool, on üsnagi kulukad. Kuna Vissuke töötab Internetis, siis tarkvara hooldamine ja teenindamine on oluliselt odavam kui seal kasutatava lauaarvutisse installeeritud tarkvara puhul. Samuti kulutavad nad meist oluliselt rohkem ressursse (aega, raha ja inimesi) uue tarkvara versiooni levitamisse.

Seda reisi kokku võttes võib nentida, et meil on, mida õppida ja kuhu areneda, aga ka neil on meilt midagi õppida.

Konverents oli traditsiooniliselt hästi põhjalik. Kõik esitatud ettekanded on nähtavad ICARi kodulehel aadressil: <http://www.icar.org/pages/Niagara%20session.htm> ja veel selle aasta numbri sees peaks ilmuma kogumik, kus on kõik ettekanded artiklitena.

Et konverents toimus Ameerikas, siis konverentsi raames korraldati lisaks traditsioonilistele INTERBULLi, ICARi laborite ja erinevate töögruppide koosolekutele ka Põhja-Ameerika Piimalaborite Juhtide Assotsiatsiooni (NALMA) ja jõudluskontrolli organisatsioonide juhtide töökoosolekud. Konverentsil oli mitmeid huvitavaid ettekandeid, mis tutvustasid Põhja-Ameerika organisatsioonide kogemusi ja süsteeme, elektroonilisi kõrvamärke, uusi kasutatavaid tehnoloogiaid ja süsteeme. Kui ICAR on laiemalt tuntud kui jõudluskontrolliga tegelev organisatsioon, siis tegelikult tegeldakse seal ka paljude teiste teemadega nagu loomade välimiku hindamine, loomade identifitseerimine, DNA laborid ja kunstliku seemendusega seonduv. Just kunstliku seemendusega tegelev töögrupp pidas konverentsi raames eraldi töökoosoleku, kus põhiteemaks oli spermakõrte identifitseerimine, et tagada seemendusandmete kiirem ja täpsem kogumine. Spermakõrte identifitseerimine ribakoodiga on väga laialt levinud, kuid selle ribakoodi lugemise automatiseerimine on tänaseni levinud ainult üksikutes riikides. Lisaks ribakoodile otsitakse võimalusi elektroonilise kiibi kasutamiseks.

Järgmine suurem ICARi konverents toimub 2010. aasta juunis meie lõunanaabrite juures Riias.